

Spis treści

Marek Okólski

11 **Słowo wstępne**

CZĘŚĆ I. RAMY KONCEPCYJNE TOMU

Agnieszka Fihel, Marek Okólski

22 **1. Przemiany cywilizacyjne, ludnościowe i starzenie się społeczeństwa**

22 1.1. Długookresowe zmiany ludnościowe jako zjawisko historyczne i cywilizacyjne związane z modernizacją

26 1.2. Przejścia demograficzne

26 1.2.1. Sekularna równowaga demograficzna jako przesłanka ontologiczna

27 1.2.2. Przejście demograficzne jako zmiana porządku (wzorca) reprodukcji ludności

29 1.2.3. Zmiany w strukturze demograficznej

29 1.2.4. Zmienna rola rodziny

33 1.2.5. Transfery rodzinne (międzypokoleniowe)

35 1.2.6. Rodzina epoki późnej modernizacji

36 1.2.7. Drugie przejście demograficzne

38 1.3. Przejście migracyjne

38 1.3.1. Przejście demograficzne a presja migracyjna

39 1.3.2. Przejście migracyjne – centralna część cyklu migracyjnego

41 1.3.3. Wzorce przejścia migracyjnego w społeczeństwie nowoczesnym i ponowoczesnym

45 1.4. Starzenie się społeczeństwa w trakcie modernizacji

45 1.4.1. Odmłodzenie struktury wieku na początku przejścia demograficznego

46 1.4.2. Czynniki starzenia się populacji w trakcie przejścia demograficznego

46 1.4.3. Przejście struktury wieku (*age transition*)

47 1.4.4. Starzenie się populacji – aspekt ilościowy i strukturalny

48 1.4.5. Starzenie się a transfery międzypokoleniowe w epoce późnej nowoczesności

51 1.5. Wyzwania dla starzejącego się społeczeństwa

51 1.5.1. Dywidenda demograficzna i jej następstwa

52 1.5.2. Wyzwania w podstawowych sferach życia społecznego

**CZĘŚĆ II. PRAWIDŁOWOŚCI/ANOMALIE LUDNOŚCIOWE
W POLSCE Z PERSPEKTYWY DŁUGIEGO TRWANIA**

Marta Kielkowska

- 66 2. **Przemiany rozrodczości w Polsce**
 66 2.1. Uwagi wstępne
 68 2.2. Początek przemian demograficznych na ziemiach polskich
 70 2.3. Bezpośrednie determinanty przemiany rozrodczości po II wojnie
 światowej
 72 2.3.1. Liczby kobiet w wieku reprodukcyjnym
 73 2.3.2. Tworzenie rodzin
 76 2.3.3. Zmiany płodności
 80 2.4. Wybrane pośrednie determinanty przemian rozrodczości w okresie
 transformacji ustrojowej
 81 2.5. Podsumowanie

Marta Anacka, Agnieszka Fihel, Marek Okólski

- 85 3. **Niedokończone przejście migracyjne**
 85 3.1. Wstęp
 86 3.2. Wzrost demograficzny i potencjał migracyjny (od końca XIX w.
 do 1939 r.)
 90 3.3. Zakłócenia procesów ludnościowych w wyniku II wojny światowej
 (1939–1948)
 94 3.4. Migracje w „kraj bez wyjścia” (od 1948 r. do lat 80. XX w.)
 97 3.5. Emigracja pod przykrywką wyjazdów czasowych (lata 80. XX w.)
 99 3.6. Stopniowe otwieranie granic (od 1989 r.)
 102 3.7. Napływ do Polski (od 1989 r.)
 104 3.8. Podsumowanie

Agnieszka Fihel

- 109 4. **Przejście struktury wieku**
 109 4.1. Wstęp
 112 4.2. Dane i metoda analizy
 115 4.3. Wyniki analizy
 115 4.3.1. Proces depopulacji
 117 4.3.2. Przebieg procesu starzenia
 120 4.3.3. Czynniki procesu starzenia
 127 4.4. Podsumowanie

**CZĘŚĆ III. STARZENIE SIĘ POPULACJI Z PERSPEKTYWY
MAKROSPÓŁECZNEJ**

Ewa Jaźwińska, Marta Kielkowska

- 132 5. **Konsekwencje społeczne starzenia**
 132 5.1. Starzenie się ludności a starzenie się społeczeństwa

134	5.2. Katalog konsekwencji społecznych starzenia się populacji
136	5.2.1. Zmiany w gospodarce i na rynku pracy
137	5.2.2. Zmiany w strukturze społecznej i relacjach międzypokoleniowych
143	5.2.3. Zmiany w zakresie opieki i relacji opiekuńczych
147	5.2.4. Zmiany w zakresie systemów norm i wartości
152	5.2.5. Zmiany w partycypacji społecznej seniorów
154	5.2.6. Zmiany w polityce państwa
156	5.3. Podsumowanie
	<i>Marta Anacka, Anna Janicka, Paweł Kaczmarczyk, Małgorzata Wrotek</i>
162	6. Rynek pracy, system emerytalny i opieka zdrowotna z perspektywy ekonomicznej
162	6.1. Wprowadzenie
164	6.2. Efekty związane z rynkiem pracy
165	6.2.1. Zmiany aktywności zawodowej
171	6.2.2. Zmiany w produktywności
174	6.2.3. Zmiany relacji pracy i kapitału
175	6.2.4. Niedopasowania popytu i podaży
176	6.3. Wpływ zmian struktury populacji na systemy zabezpieczenia społecznego
181	6.4. Starzenie się demograficzne a funkcjonowanie systemu ochrony zdrowia
181	6.4.1. Starzenie się a opieka medyczna
185	6.4.2. Starzenie się a opieka długoterminowa
190	6.5. Starzenie się i inne efekty ekonomiczne – koncepcja dywidendy demograficznej
194	6.6. Podsumowanie
	<i>Maciej Duszczyk, Magdalena Lesińska, Kamil Matuszczyk</i>
201	7. Upolitycznienie starzenia się społeczeństwa – perspektywa polityki (<i>policy</i>) i polityków (<i>politics</i>)
201	7.1. Wstęp
203	7.2. Teoretyczne podstawy upolitycznienia starzenia się populacji
206	7.3. Upolitycznienie starzenia się społeczeństwa w Polsce
217	7.4. Podniesienie i zrównanie wieku emerytalnego dla kobiet i mężczyzn oraz prace nad tworzeniem systemu opieki długoterminowej jako przykłady procesu upolitycznienia (lub jego braku)
217	7.4.1. Wiek emerytalny
220	7.4.2. Opieka długoterminowa
223	7.5. Podsumowanie i wnioski

CZĘŚĆ IV. STARZENIE SIĘ POPULACJI Z PERSPEKTYWY LOKALNEJ/REGIONALNEJ

Magdalena Lesińska, Kamil Matuszczyk

228 8. Regionalna polityka demograficzna na przykładzie trzech wybranych województw

228 8.1. Wstęp

229 8.2. Regionalna polityka demograficzna – próba definicji

231 8.3. Przyszłość polskich regionów według badań i prognoz demograficznych

236 8.4. Reakcja władz regionalnych – możliwe działania modelowe

239 8.5. Wyzwania demograficzne i propozycje odpowiedzi na nie w dokumentach strategicznych w województwach: łódzkim, opolskim i zachodniopomorskim

240 8.5.1. Województwo opolskie – program Specjalna Strefa Demograficzna

242 8.5.2. Województwo łódzkie – plan przeciwdziałania depopulacji

243 8.5.3. Województwo zachodniopomorskie – program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej

245 8.6. Realizacja regionalnej polityki demograficznej w trzech województwach: łódzkim, opolskim i zachodniopomorskim

250 8.7. Podsumowanie

Agnieszka Radziwinowiczówna, Anna Rosińska

255 9. Lokalna realizacja polityk senioralnych w obszarach partycypacji, integracji i opieki

255 9.1. Wprowadzenie

258 9.2. Polskie rozwiązania z zakresu polityki senioralnej i ich lokalna implementacja

259 9.2.1. Aktywność obywatelska

259 9.2.2. Integracja społeczno-kulturowa

260 9.2.3. Opieka

264 9.3. Metody zastosowane w badaniu terenowym

266 9.4. Wyzwania starzejącego się społeczeństwa z perspektywy lokalnej

267 9.4.1. Lokalna realizacja polityk w obszarze aktywności obywatelskiej osób starszych

269 9.4.2. Lokalna realizacja polityk w obszarze integracji społeczno-kulturowej osób starszych

271 9.4.3. Lokalna realizacja polityk w obszarze opieki nad osobami starszymi

279 9.5. Podsumowanie

*Anna Rosińska, Ewa Jaźwińska, Marta Kielkowska, Weronika Kloc-Nowak,
Agnieszka Radziwinowiczówna*

287 10. Seniorzy i ich rodziny – migracje i rozwiązania opiekuńcze

287 10.1. Wprowadzenie

289	10.2. Metodologia badań
291	10.3. Sytuacja seniorów w społecznościach lokalnych
292	10.3.1. Gospodarstwa domowe
295	10.3.2. Zapotrzebowanie na opiekę
297	10.3.3. Opieka a migracje
300	10.4. Typy rozwiązań opiekuńczych w rodzinach seniorów
302	10.4.1. Rozwiązanie opiekuńcze: doraźna pomoc
303	10.4.2. Rozwiązanie opiekuńcze: główny opiekun – rodzina
304	10.4.3. Rozwiązanie opiekuńcze: główny opiekun – instytucja
305	10.4.4. Rozwiązanie opiekuńcze: luźna sieć opieki
306	10.4.5. Rozwiązanie opiekuńcze: gęsta sieć opieki
307	10.5. Podsumowanie

CZĘŚĆ V. STARZENIE SIĘ POPULACJI W PRZYSZŁOŚCI

Marta Anacka

314	11. Przyszłość demograficzna Polski. Dlaczego potrzebne są nam nowe prognozy
314	11.1. Wyniki dotychczasowych projekcji populacyjnych dla Polski
317	11.2. Ocena założeń i poprawności metod stosowanych w dotychczasowych projekcjach
317	11.2.1. Problem związany ze stosowanymi definicjami <i>ludności</i>
318	11.2.2. Problem związany z pomiarem i przewidywaniem strumienia migracji zagranicznych
321	11.2.3. Problem niekwantyfikowalnej niepewności
322	11.3. Propozycja założeń metodologicznych do konstrukcji prognozy populacyjnej Mig/Ageing
324	11.3.1. Modyfikacja polegająca na zastąpieniu populacji faktycznej populacją rezydującą
324	11.3.2. Modyfikacja polegająca na zastąpieniu oficjalnych TFR wartościami skorygowanymi
328	11.3.3. Modyfikacja związana ze sposobem przewidywania przepływów migracyjnych z i do Polski
328	11.3.4. Modyfikacja polegająca na ustaleniu horyzontu czasowego prognozy do 2060 r.
329	11.4. Wyniki prognozy Mig/Ageing

Anna Janicka, Marta Anacka

334	12. Starzenie się populacji w warunkach dopełniającego się przejścia migracyjnego
334	12.1. Prognoza migracji z i do Polski do roku 2060
334	12.1.1. Założenia prognozy migracyjnej

340	12.1.2. Wyniki prognozy migracyjnej
342	12.1.3. Dopętnianie się przejścia migracyjnego w Polsce
343	12.2. Wpływ prognozowanego strumienia migracji na strukturę wieku populacji Polski
343	12.2.1. Cudzoziemcy w populacji
348	12.2.2. Dekompozycja czynników zmian wielkości i struktury populacji
351	12.3. Podsumowanie: zmiana roli migracji
	<i>Anna Janicka, Paweł Kaczmarczyk</i>
355	13. Wybrane problemy rynku pracy starego społeczeństwa w przyszłości
355	13.1. Prognozowane zmiany wielkości podaży siły roboczej
365	13.2. Równowaga podaży i popytu na pracę w starzejącym się społeczeństwie
366	13.3. Cudzoziemcy na rynku pracy
374	13.4. Podsumowanie
	<i>Paweł Kaczmarczyk, Małgorzata Wrotek</i>
377	14. Determinanty popytu i wydatków publicznych na opiekę długoterminową – doświadczenia Polski na tle Europy
377	14.1. Wprowadzenie
379	14.2. Determinanty popytu i wydatków na LTC – wnioski z analiz empirycznych
379	14.2.1. Czynniki fundamentalne: wzorce zachorowalności i niesamodzielności
380	14.2.2. Czynniki społeczno-demograficzne oraz cechy gospodarstw domowych
381	14.2.3. Czynniki strukturalne: poziom rozwoju gospodarczego i polityki publicznej
383	14.3. Dane i metoda
384	14.4. Wyniki estymacji i dyskusja
391	14.5. Podsumowanie
	<i>Marek Okólski</i>
399	Konkluzje
405	Indeks rzeczowy
419	Noty o autorach
422	Abstracts